

16 Helhetssyn på klimatanpassning

I de tidigare kapitlen i denna rapport har vi valt att belysa hur olika samhällssektorer riskerar att påverkas av klimatförändringarna samt vad som görs och vad som behöver göras för att dessa olika sektorer ska kunna anpassas till ett klimat i förändring. Denna sektorsvisa genomgång av arbetet med klimatanpassning i Sverige har varit nödvändig för att få en bra bild av de olika sektorernas förutsättningar och anpassningsbehov. En långsiktigt hållbar och effektiv klimatanpassning kräver dock ett bredare perspektiv och att klimatrelaterade risker hanteras sektorsövergripande. Vi ställs dessutom inför utmaningar där klimatförändringar interagerar med andra miljöfrågor, såväl som med en rad av andra samhällsutmaningar. Såväl synergier som målkonflikter kan därför uppstå.

Vi vill därför särskilt uppmärksamma att klimatanpassning bör bygga på ett tvärsektoriellt systemtänkande och samarbete över olika sektorsområden. Den nationella riskhanteringen behöver hanteras utifrån ett helhetsperspektiv och klimatanpassningsarbetet behöver omhänderta såväl synergier som målkonflikter med bland annat utsläppsminskningar, biologisk mångfald och hållbar utveckling.

En helhetssyn krävs för att möta målkonflikter och skapa positiva synergieffekter

Målkonflikter kan uppstå i arbetet med klimatanpassning inom förvaltning på alla samhällsnivåer. En av de vanligaste målkonflikter som lyfts fram i IVL:s screening av klimatanpassningsarbetet¹ är konflikter mellan kortsiktiga kostnader och långsiktiga besparingar och där många anser att kostnaderna för att skydda samhället oftast långt överstiger befintlig budget.

I föregående sektorsfokuserade kapitel lyfts potentiella målkonflikter kopplade till klimatanpassningsarbetet inom respektive område.

Klimatanpassningsåtgärder inom en sektor kan i många fall även ge positiva effekter inom andra sektorer, så kallade synergieffekter. Dock krävs dock samordning för att säkerställa att sådana synergier uppnås.

För att säkerställa synergier och undvika målkonflikter krävs tillämpning av en ekosystem-

baserad förvaltning och integrerad landskapsplanering. För att möjliggöra detta krävs nationell styrning, incitament och framtagande och spridning av integrerade kunskapsunderlag. Ett förändrat sätt att tänka inom förvaltningen krävs eftersom beslut kommer att behöva tas som knyter an till såväl kommunal planering som till olika direktiv – och som samtidigt slår vakt om ekosystemtjänster.

FOTO: ADOBE STOCK

1 IVL, 2020. Screening av nationellt arbete med klimatanpassning. Rapport nr C 502/2020.

Introduktion av delkapitel

I detta kapitel lyfts fyra områden som i sig är av sektorsövergripande karaktär: rättvis och jämställd klimatanpassning (kap 16.1), helhetsgrepp om klimatfrågan (kap 16.2), vatten – en gemensam resurs och en bred samhällsfråga (kap 16.3) samt ”one health” – helhetssyn på hälsa (kap 16.4).

Kapitel 16.1: Av Parisavtalet² framgår att anpassningsåtgärder bör ta hänsyn till rättviseaspekter och beakta utsatta grupper och samhällena och EU:s nya klimatanpassningsstrategi³ lyfter behovet av att uppnå en rättvis och jämställd klimatanpassning. Internationella rapporter och studier har de senaste åren visat på skillnader i exponering och sårbarhet för klimateffekterna – såväl geografiskt, som mellan olika åldersgrupper, kön, etnicitet och socioekonomiska grupper, vilket kan komma att öka redan befintliga ojämlikheter⁴ såsom ojämlik hälsopåverkan⁵. Klimatanpassningsåtgärder kan därför, om inte hänsyn tas till existerande och framväxande ojämlikheter, få oavsedda konsekvenser såsom ökad sårbarhet för redan utsatta sociala områden, grupper och individer. Beslutsfattande och implementeringen av klimatanpassningsåtgärder behöver därför integrera rättvise- och jämställdhetsperspektiv i arbetet framåt. Rättvis och jämställd klimatanpassning lyfter frågor om vem som betalar och vinner, vem som bestämmer och hur detta går till, vem och vad som värderas i denna process och vad som anses skyddsvärt⁶.

Kapitel 16.2: I den nationella strategin för klimatanpassning⁷ fastlägger regeringen tio principer som ska vara vägledande för arbetet med klimatanpassning. En av principerna lyfter fram ömsesidigt beroende mellan klimatanpassningsåtgärder och insatser för minskad klimatpåverkan. I dagsläget sker dock arbetet med att begränsa utsläppen och att anpassa samhället till ett klimat i förändring till stor del i två separata spår. Samordningen av dessa två klimatpolitiska områden är viktig så att åtgärder för utsläppsminskningar inte motverkar eller försvårar arbetet med anpassning, och vice versa. Bland annat behövs ett integrerat synsätt på klimatfrågan i politiken, det vill säga där både utsläppsminskningar och anpassning inkluderas i det klimatpolitiska ramverket.

Kapitel 16.3: Klimatförändringar påverkar vattnets dynamik över året, liksom förekomsten av extrema händelser som översvämning och torka. Förvaltningen av vattenresurser är därför centralt för klimatanpassningsarbetet och kräver en tydlig integrering av urbana och rurala områden och mellan land och vatten, eftersom flera åtgärder för att lösa problem i städer behöver ske i andra uppströms liggande områden och en stor del av problemen till havs behöver lösas på land. Åtgärder behöver bygga på en integrerad problembild i ett avrinningsområdesperspektiv, med hänsyn till vad föreslagna åtgärder ger för effekter uppströms/ nedströms och för olika berörda aktörer, ekosystem och ekosystemtjänster.

Kapitel 16.4: Hälsoaspekter bör integreras mer i klimatanpassningsarbetet och samordnas för människor, djur och natur utifrån ett One Health-perspektiv⁸ för bästa effekt. One Health är ett tvärdisciplinärt angreppssätt som utformar och implementerar strategier, policyer, lagstiftning och forskning. Särskilt relevant är detta angreppssätt inom arbetet med livsmedelssäkerhet och försörjning samt i bekämpningen av zoonoser och antibiotikaresistens. Det finns identifierade behov av ökat samarbete nationellt och internationellt i frågor om smitt- och sjukdomsspridning i och med ökad rörelse och ett förändrat klimat samt ökad samordning mellan berörda aktörer. EU:s klimatanpassningsstrategi har lyft behovet av ökad övervakning och samordning på EU-nivå i och med inrättandet av ett observatorium för klimat och hälsa⁹ och det finns stora behov av en mer samlad och samordnad övervakning i Sverige av klimat-känsliga smittämnen hos djur och människor.

2 https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf

3 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0082&from=EN>

4 EEA, 2018. Unequal exposure and unequal impacts: social vulnerability to air pollution, noise and extreme temperatures in Europe. EEA Report no 22/2018.

5 van Daalen, K. m.fl., 2020. Climate change and gender-based health disparities. The Lancet Planetary Health 4(2): e44-e45.

6 Granberg, M. & Glover, L., 2021. The Climate just city. Sustainability 13(3):1201.

7 Miljödepartementet, 2017. Proposition 2017/18:163. Nationell strategi för klimatanpassning.

8 <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/one-health>

9 <https://climate-adapt.eea.europa.eu/observatory>